

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

(Շար. տես Բազմավեպ, 1927, էջ 341)

Ո՛հ մէկ ճշմարտութիւն իր բանական ձեւին մէջ կը ներկայանայ բանաստեղծին։ Քերթուածի մը ծնունդը, քերթուածի մը սաղմնաւորումը, երկունքը անոր հոգիին մայրութեան մէջ, երեւակայութեան աւարիչ զօրութիւնն է։

Բոլոր այն վարդապետութիւնները զորս կրնանք բանաձեւել Շէքսպիրի երկերը ու սուսնասիրելով, ո՛չ մէկ բանաստեղծական արժանիք կը ներկայացնեն։ Անոնք չեն որ կը ստեղծեն այս խորհրդաւոր հսկային մեծութիւնը։ Անոնք չեն որ կը պարտեն «Ամառ գիշերուան մը երազը», օրինակի համար, կախարդանքի լուսեղէն մթնոլորտով մը։

Բանաստեղծը վարդապետ չէ, ոչ ալ դաստիարակ։ Անոր ներկայացուցած գաղափարները դիտաւորութեան աղբիւրէ մը չեն բղխիր։

Ստիպում եմ քեզ ան բառերու (գաղափարներու) միջնորդութեան դիմել իր սրտին արիւնին ծաղկեցնելու համար աստուածներուն գարունը։ Իր սրտին տափուրէն մատուցելու համար պատրանքի ցայաքառոնին մէջ։ Իր սրտին բոցէն վառելու համար Յոյսին ջահերը։

Եւ այս խենթութիւնը, այս թալուկը, այս վերացումը, այս յայտնութիւնը, այս իրականացումը, այս թելադրական թըռիչքը, այս անգիտակից աստուածեղութիւնը, այս հարցութիւնը, այս ներհայեցութիւնը — ամբողջ, ամբողջ այս թելերը կ'ամբողջացնեն հիւսուածքը բանաստեղծութեան, հրաշալի թնճուկ, ոսկեղէն թեզան, որուն մէջէն կ'անցնին բոլոր ճառագայթները, ստուերները, սարսուռները, շլացումները, բոցերը տիեզերքի հոգիին...

Յոյց տուէք մեզի թէ ո՞րն է վարդապետական բանաստեղծութիւնը։ Կը հաւատային ատենօք որ ամէն ոտանաւոր գրուածք քերթողութիւն էր։ Ս'իջնադար-

աւան հատորներ կան բնագիտութեան և քիմիայի՝ որոնք տաղաչափուած են։

Մեր աշուղները, մեր հազնեղութիւնները կը կարծէր որ ամէնքն ալ բանաստեղծներ եղած ըլլան։ Արամ Երեմեան «Պարսկահայ աշուղներ» խորագրին տակ ի մի հաւաքեց անթիւ ոտանաւորներ, որոնք ամբողջ պիտի չարժեն երբեք իբրեւ հարգատ բանաստեղծութիւն, Գուշակի մը կամ Սայադ Նովայի մը մէկ տաղը։ Բայց գոնէ անոնք շատ անգամ երգուած ոտանաւորներ էին ու յաճախ նուագածութիւնը կ'ընկերանար անոնց։

Սակայն եթէ կայ վարդապետական քերթողութիւն մը, անիկա պարզապէս հրէշութիւն մըն է։ Բանաստեղծը, իր ներշնչումի պահուն, բնագանցողէն անկարող է մտածելու։ Բայց անիկա փորձառութիւն ունի մեզի ներկայացնելու գաղափարները այնպիսի ձեւի մը տակ, այնպիսի դարձուածքով մը, այնպիսի ըզգեստաւորումի մը տակ և կամ մերկութեան մը մէջ, որ բառերը իրենց սովորական իմաստէն անդին, իրենց մեր մտքին մէջ յարուցած պատկերներէն անդին, խորհրդաւոր գեղեցկութիւն մը կը ստանան, տարբերակ հրապոյր մը, անակնկալ բացաւաւոր մը, ու մինք անոնց դիւթանքին մատնուած, կարծես զգայախաբ, կը զգանք ներկայութիւններ մեր շուրջը հոգիններու, անհուն տեսիլներու որոնց արարիչ աստուածն է ինքը բանաստեղծը։

Եւ անոր այս փորձառութիւնը բանականութենէ զուրկ է միշտ որքան ատեն որ քերթողական վիճակի մէջ է։

Քերթուածի մը բառերը ուրեմն երկու տարբեր դերեր կը ստանանք, ներկայացնող երկու տարբեր արժէքներ։

Ամէն բառ գաղափար մըն է, Համբոյր, գիշեր, պատուհան։ Անոնք ձեր մտքին մէջ կը յարուցանեն որոշ իմաստներ։ Դուք անոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնաք ձեզի մօտիկ կամ հեռաւոր աղերսի մը մէջ դնել։ Կը հիւսէք անոր շուրջ գուցէ յիշատակ մը որ ձեր միտքը կը զբաղեցնէ։ Ասիկա առաջին դերն է որուն մէջ բառը իր ներ-

կայացուցած գաղափարին հետ կը նույնանայ։ Ու մենք հոս ուշադրութիւն խօսք չենք դարձնել թէ բառը ներդաշնակ է, լաւ կը հնչէ մեր ականջին թէ խժալուր կազմութիւն մը ունի։

Բայց կայ երկրորդը որ է կախակայել իր յարուցած գաղափարին ներկայութիւնը, և անոր փոխարէն, իրեն յաջորդող, կամ իրմէ առաջ դրուած բառերուն կապակցութեանը մէջ, ինչպէս նաեւ իր հընչումին, իր ներդաշնակութեան, իր կըշտոյթին, իր ամբողջ տառերուն յայտնաբերած լսողականութեանը շնորհիւ՝ նոր հմայք մը ստանալ, չնա զիտեք ինչ գաղտնիքէ, ինչ անպատում խորհուրդէ, ու դրդուել մեր էութիւնը, փոթորկել մեր հոգին, թալուկի մէջ նետել մեր սիրտը։ Եւ այն ատեն է որ բառերը (գաղափարները) որոնք տեսանելի աշխարհը ցոյց կու տան մեզի, զգայութեան ծաղիկներու պէս պիտի զարդարեն քերթուածին սափորը որուն մէջ հրաշքի աղբիւրին ջուրը կ'երգէ ...:

Այսպէս, երեւակայութեան շնորհիւ՝ բանաստեղծը որ իր մակերեսային անձնաւորութենէն կը հասնի մինչեւ իր հոգիին անդորրաւէտ խորութիւնը, կ'առաջնորդէ մեզմէ իւրաքանչիւրը ինքն իր խորհուրդին մէջ, ինքն իր մեհեանը որ առանց այս պարզացումին, առանց այս իրական հաճութեան (որ միսթիքական ամէն վիճակի անհրաժեշտ բնոյթն է), անթափանցելի պիտի մնայ, անծանօթ և անտեսանելի։

Ինչ գիտութիւն կրնայ մեկնարանել,

ինչ վարդապետութիւն բանաձեւել այս հարազատօրէն հոգեկան շարժումը, այս իրագործումը։ Պարզացում կողքինք հաղորդութիւնը բանաստեղծին ինքնութեան և հոգիին հետ։ Բառը որ այնքան դիւրահասկանալի կը թուի, իսկապէս ծածկուած է ազոտալոյս թանձրութիւնով։ Ինչպէս բացատրել անիկա։ Պարզաստեղծութիւն հոգիին աչքերուն համար, ամենատեսութիւն ներաշխարհէն ներս ուր լոյսի անդունդ մը կը խորունկնայ, որ կը տիրէ միաւորումը հոգիին բոլոր անկիւններուն, հոգիին հրաշալի պրիսմակին, անհունութեան ամբողջ գլծերուն հետ, միաւորումը ժամանակին ու միջոցին ուր կը հնչէ կըշտականութիւնը անշօշափելի մարմիններուն։

Թափանցել այսպէս մակերեսը որով ծածկուած է հոգին. անդին անցնիլ ամբողջ պատկերներէն, բոլոր գաղափարներէն, և ընդգրկել այն վիճակը որ ձգտումն է դէպի իրական հաճութիւնը, որ անդիմադրելի զրկախառնումն է անտեսանելի հրեշտակին հետ որ երկնային բոլոր մեղեդիները գիտէ։

Մի կարծէք որ խունկ ու աղօթքով ան պիտի գայ, զգայնութեան սպիտակ ոգին։

Այն մեր էութեան ամենահեռաւոր և ամենախաղաղ մէկ հանգրուանն է ընտրած իր սպասումին համար։ Ու երբեք պիտի չփախցնէ առիթը յանկարծ իր արտասուացող թեւերուն թեթեւ ու քաղցր ծանրութիւնը փոխու մեր ճնշուած կուրծքին վրայ, մեր վշտահար ճակատին վրայ։

(Շարունակելի)

ԱՐՅԵՆ-ԵՐԿՍԹ

